POLICY BRIEF: Podstawowe wytyczne dla polityk publicznych

RADYKALIZACJA POSTAW A NIERÓWNOŚCI: WNIOSKI Z BADAŃ

Eksperci często wymieniają nierówność jako jeden z głównych czynników strukturalnych, który w indywidualnych przypadkach przyczynia się do procesu radykalizacji. Zespoły badawcze DARE w Chorwacji, a także we Francji i Turcji, dokonały analizy istniejącej bazy dowodowej pod kątem znalezienia związku między nierównością a radykalizacją postaw, oraz zbadania w jaki sposób, kiedy i z jakich powodów taka zależność zachodzi.

Zrozumienie czynników sprzyjających radykalizacji postaw ma kluczowe znaczenie dla opracowania i wdrożenia skutecznej i adekwatnej polityki mającej na celu zmniejszenie ryzyka radykalizacji oraz zwiększenie bezpieczeństwa i ochrony wszystkich obywateli.

USTALENIA DARE

- Osoby, które postrzegają siebie jako ofiary nierówności społecznych, są bardziej podatne na radykalizację niż osoby żyjące w takich samych warunkach, lecz nie podzielające tych odczuć. Subiektywnie postrzegane nierówności mogą być zatem istotniejszym czynnikiem radykalizacji niż nierówności obiektywne.

- Nierówności społeczno-polityczne jako czynnik sprzyjający radykalizacji są bardziej istotne niż nierówności ekonomiczne. Związek między nierównością a radykalizacją zmienia się w zależności od kontekstu, a nawet od pojedynczych przypadków. Nierówności (np. ubóstwo, marginalizacja, pozbawienie praw obywatelskich itp.) na poziomie indywidualnych doświadczeń nie stanowią jednolitego wyjaśnienia procesu radykalizacji. Jednakże poczucie bycia ofiarą, niesprawiedliwości i braku ochrony praw człowieka może stanowić czynnik sprzyjający, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i grupowym.

- **Radykalizacja jest w większym stopniu procesem niż stanem.** Każde doświadczenie niesprawiedliwości jest przeżywane, interpretowane i potencjalnie potęgowane przez wiele innych czynników, w tym sytuację społeczno-ekonomiczną, przeszłość osobistą, więzi rodzinne i kontekst narodowy.

- **Błędne utożsamianie kwestii wykluczenia społecznego i radykalizacji z religią maskuje i podważa potrzebę zajęcia się problemami społecznymi konkretnych grup, takimi jak dyskryminacja, rasizm i nierówność.**

- **Nierówność prowadzi do radykalizacji, jednak nadmierne skupienie się na tej ostatniej prowadzi również do powstawania nierówności poprzez niesprawiedliwość/ dyskryminację.** Sprowadzenie problemów, z jakimi borykają się poszczególne społeczności, do problemu radykalizacji może wzmocnić ich pozycje tożsamościowe, czyniąc je jeszcze bardziej podatnymi na radykalizację. Nierówność i radykalizacja są zjawiskami wzajemnie się przenikającymi.

REKOMENDACJE DLA DECYDENTÓW I POLITYKÓW

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań zaleca się decydentom i politykom podjęcie następujących kroków:

1. Należy rozpatrywać radykalizację postaw jako zjawisko całościowe, kontekstualne (zależne od kontekstu) i zorientowane na proces oraz zapewnić, że zostanie to odzwierciedlone w polityce na wszystkich poziomach podejmowanych działań, w tym indywidualnym, lokalnym, krajowym i ponadnarodowym.
2. Powinno się unikać lekceważenia subiektywnie postrzeganej niesprawiedliwości jako obiektywnie nieuzasadnionej i zwrócić uwagę na jej wzajemnym przenikaniu się z wykluczeniem społecznym. Poczucie niesprawiedliwości jest czymś rzeczywistym dla osób na nie narażonych i powinno być traktowane jak każdy inny czynnik potencjalnie prowadzący do gwałtownej radykalizacji.
3. Zaleca się skierować środki zapobiegania radykalizacji postaw na zmniejszanie nierówności społeczno-politycznych (zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym), ponieważ może to być efektywniejsze niż skupienie się wyłącznie na działaniach w kierunku zmniejszenia nierówności ekonomicznych.
4. Większa ilość środków powinna zostać przeznaczona na zmniejszenie subiektywnego poczucia odrzucenia i pozbawienia godności. Należy spełnić warunki, które zapewnią wyższy poziom poszanowania i realizacji praw społeczno-politycznych obywateli.
5. Należy zagwarantować, że warunki społeczne zapewniające wyższy poziom poszanowania i realizacji praw społeczno-politycznych obywateli są zgodne ze zmianami w polityce zmierzającymi do przyjęcia "ogólnospołecznego" podejścia do przeciwdziałania radykalizacji postaw i ekstremizmowi.
6. Powinno się wspierać indywidualny lub grupowy udział polityczny obywateli i mieszkańców w życiu publicznym, począwszy od szczebla lokalnego aż po europejski, jako kluczowy aspekt walki z nierównościami społeczno-politycznymi.
7. Zaleca się nadanie priorytetowego statusu biedniejszym dzielnicom lub przedmieściom, z dużą koncentracją ubogiej ludności miejskiej doświadczającej napiętnowania społecznego.
8. Należy wspierać podejście zorientowane na społeczność lokalną w celu zapobiegania i przeciwdziałania radykalizacji postaw oraz wspomagać pracowników sektora społecznego odgrywających przewodnią rolę w rozwiązywaniu problemów stygmatyzacji, dyskryminacji i poczucia niesprawiedliwości, które to mogą prowadzić do radykalizacji postaw.
9. Należy zadbać o to, by obecne i przyszłe działania prewencyjne, jak również polityka bezpieczeństwa i ochrony nie pogłębiły problemów związanych z tożsamością wśród grup najbardziej narażonych na nierówności społeczno-polityczne i wystawionych na działania wymierzone przeciw radykalizacji (co mogłoby mieć skutek odwrotny i zwiększyć ryzyko jej wystąpienia). Powinno się wziąć pod uwagę na przykład wpływ rozpowszechnionych w mediach negatywnych wyobrażeń na temat określonych grup i ich potencjalny wpływ na zaostrzenie problemów związanych z tożsamością.
10. Zaleca się wspieranie rozwoju nowych empirycznych badań jakościowych, które uwzględniają różnorodność doświadczeń konkretnych grup uznawanych za podatne na radykalizację. Badania jakościowe dotyczące indywidualnych doświadczeń powinny, na przykład, uwzględniać złożone zależności pomiędzy konkretnymi osobami, które stają się świadome przeszkód/niesprawiedliwości społeczno-ekonomicznych, kwestii tożsamości oraz integracji społecznej.

KRÓTKI OPIS DZIAŁALNOŚCI BADAWCZEJ DARE

Niniejsze opracowanie powstało na podstawie wyników badań przeprowadzonych przez zespoły badawcze DARE w Chorwacji, Francji i Turcji. Materiał badawczy został wybrany z początkowej puli 5 511 publikacji, pozyskanych baz danych i „szarej literatury" (ang. grey literature) oraz poprzez wyszukiwanie krzyżowe.

Zespół chorwacki przeprowadził systematyczny przegląd ilościowych wyników badań empirycznych i dokonał rozróżnienia pomiędzy następującymi aspektami: 1) poziom badania: indywidualny (wskaźniki takie jak dochód, poziom wykształcenia, zatrudnienie bądź jego brak itp.) i społeczny (wskaźniki takie jak krajowy PKB czy stopa ubóstwa); 2) rodzaj i ideologiczna podstawa radykalizacji (poznawcza lub behawioralna, islamska lub skrajnie prawicowa, terroryzm międzynarodowy lub narodowy); 3) rodzaj nierówności: ekonomiczna lub społeczno-polityczna oraz jej obiektywne/mierzalne lub subiektywne/odczuwane podstawy.

Analizie poddano 141 badań o charakterze ilościowym, opublikowanych w języku angielskim w latach 2001-2017:

- 42 oparte na wynikach badań ankietowych przeprowadzonych na grupie osób niezradykalizowanych
- 15 opartych o dane biograficzne osób zradykalizowanych
- 84 oparte na analizie danych dotyczących terroryzmu (badanie determinantów terroryzmu w skali makro).

Zespoły z Francji i Turcji przeprowadziły meta-etnograficzną syntezę wielu jakościowych badań empirycznych celem opracowania wyjaśnień interpretacyjnych związku pomiędzy nierównością a radykalizacją postaw. W ramach analizy zidentyfikowano kluczowe pojęcia i motywy (wykorzystane w wybranych badaniach do interpretacji związków między nierównością a radykalizacją postaw), a także sformułowano wnioski porównawcze poprzez rozpoznanie pojęć tożsamych w różnych badaniach.

Przeanalizowano 94 badania z wynikami o charakterze jakościowym:

- 70 dotyczących radykalizacji islamskiej
- 24 dotyczące radykalizacji skrajnie prawicowej, rasistowskiej lub antyislamskiej.

DEFINICJE DARE

Radykalizacja to proces, w wyniku którego jednostki lub grupy przyjmują postawy skrajne i/lub angażują się w działania wspierające przemoc w dążeniu do osiągnięcia ekstremistycznych celów. *Projekt DARE koncentruje się na badaniu radykalizacji postaw na przykładzie radykalnych islamistów i skrajnej prawicy/antyislamistów.*

Nierówność to postrzegany (subiektywny) lub rzeczywisty (obiektywny) niesprawiedliwy podział dóbr, zasobów, władzy i możliwości. ***Nierówności ekonomiczne*** *odnoszą się w szczególności do nierównego podziału wyników ekonomicznych, takich jak dochód, aktywa, bogactwo, kapitał i standard życia.* ***Nierówności społeczne*** *odnoszą się do strukturalnych niedogodności wynikających z rozwarstwienia społecznego, np. strukturalnego niskiego statusu grupy lub dyskryminacji ze względu na przynależność do określonej grupy społecznej (np. dyskryminacji niektórych mniejszości etnicznych lub religijnych) i mogą przejawiać się również w nierównościach w reprezentacji politycznej oraz prawach ustawowych i obywatelskich.*

INFORMACJE O PROJEKCIE

Nazwa projektu	**DARE: Dialog o radykalizacji i równości**
Koordynator	Profesor Hilary Pilkington, University of Manchester, Wielka Brytania
Konsorcjum	- University of Manchester (UNIMAN), Wielka Brytania - Anadolu University (AU), Turcja - Collegium Civitas (Civ), Polska - École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS), Francja - Institute of Social Sciences Ivo Pilar (IPI), Chorwacja - Hochschule Düsseldorf – University of applied sciences (HSD), Niemcy - European Network Against Racism – ENAR [Europejska Sieć Przeciwko Rasizmowi], Belgia - German Institute on Radicalisation (GIRDS), Niemcy - Higher School of Economics, Sankt Petersburg (HSE), Rosja - Leiden University (UL), Holandia - Oslo Metropolitan University (OsloMet), Norwegia - Panteion University (PUA), Grecja - University of Sfax (US), Tunezja - Teesside University (TEES), Wielka Brytania - People for Change Foundation [Fundacja Ludzie na Rzecz Zmian] (PfC), Malta - University of Oslo (UiO), Norwegia - University of Birmingham (UNIBHAM), Wielka Brytania
Kraje	Belgia, Chorwacja, Niemcy, Grecja, Francja, Malta, Holandia, Norwegia, Polska, Rosja, Tunezja, Turcja, Wielka Brytania.
Finansowanie	Projekt otrzymał dofinansowanie z programu Unii Europejskiej „Horizon 2020" na badania i innowacje program w ramach umowy grantowej nr 725349.
Okres realizacji i budżet	4 lata. Rozpoczęcie 01/05/2017 – Zakończenie 30/04/2021. Budżet: 5 mln euro.
Wizja	DARE proponuje nowe podejście do badań nad radykalizacją jako alternatywę dla tradycyjnych badań nad terroryzmem, które koncentrują się przede wszystkim na aktach terrorystycznych i osobach zaangażowanych w działania terrorystyczne. Rozumiejąc radykalizację jako zjawisko *społeczne*, jak i poprzez badania oparte na dowodach empirycznych, DARE ma na celu poszerzenie wiedzy na temat procesów radykalizacji i nie-radykalizacji; wykazanie, że nie jest ona częścią żadnej religii czy społeczności; oraz lepsze zrozumienie jej długoterminowych źródeł, przyczyn oraz dynamiki psychologicznej, emocjonalnej i społecznej.
Cele	1. Zrozumienie trendów w obszarze radykalizacji w kontekście historycznym, przestrzennym i politycznym, w tym ich wzajemnego oddziaływania i możliwości kumulowania się skutków. 2. Zidentyfikowanie nowych tendencji (trendów) w zakresie podatności na radykalizację, zwłaszcza w odniesieniu do młodzieży i płci, oraz rozszerzenie zakresu badań o trajektorie nieradykalizacji. 3. Zbadanie interakcji struktury i sprawczości w radykalizacji na przecięciu czynników społecznych (makro), grupowych (mezo) i indywidualnych (mikro) w indywidualnych trajektoriach. 4. Pełniejsze zrozumienie roli nierówności i poczucia niesprawiedliwości w radykalizacji postaw. 5. Zrozumienie relatywnego znaczenia religii, ideologii i pozaideologicznych (afektywnych) wymiarów radykalizacji oraz ich wzajemnych powiązań. **6.** Opracowanie nowych narzędzi oceny i interwencji w celu przeciwdziałania radykalizacji postaw oraz maksymalizacja ich wpływu poprzez aktywną współpracę z decydentami politycznymi i zainteresowanymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.
Strona internetowa	http://www.dare-h2020.org oraz http://www.dare-h2020.civitas.edu.pl
Dalsze informacje	Analiza ilościowa: Renata Franc - Renata.Franc@pilar.hr ; Analiza jakościowa: Aleksandra Poli - polialexandra@yahoo.fr

Niniejsza publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko autora(ów); Komisja Europejska i Agencja Wykonawcza ds. Badań Naukowych nie ponoszą odpowiedzialności za umieszczoną w niej zawartość merytoryczną